

La paraula cobla, que significa “*acoblament*”, és el nom amb què coneixem el conjunt o orquestra típica catalana amb la qual s’interpreten diverses danses populars, en especial la sardana.

A l’edat mitjana hom troba cobles formades per joglars i ministrers. A finals del segle XVIII i principis del XIX, les cobles a l’Empordà eren formades per un flabiol i tamborí; un tiple, gralla o tarota i una cornamusa (dita també gaita o sac de gemecs). En deien cobla de *tres quartants* per ser tres músics que tocaven quatre instruments. Aquests conjunts interpretaven els balls populars de l’època, entre els quals hi havia l’anomenada *sardana curta* (8 curts i 8 llargs).



Els orígens de la sardana són difícils de precisar. Els manuscrits més antics procedeixen de la Bisbal d’Empordà i daten del s.XVIII. Fins a mitjans s.XIX la sardana era una dansa molt simple sense cap sentit patriòtic ni gran interès musical. Acostumava a tenir un tiratge de 8x16 i es ballava únicament a l’Empordà i comarques veïnes (La Selva i la Garrotxa).



A partir d’aquesta època, la sardana i la cobla van transformar-se paral·lelament: l’arcaic conjunt de tres quartants va convertir-se en una formació musical d’àmplies possibilitats, gràcies a la supressió de la cornamusa i a la incorporació de la tenora i, més tard, dels instruments de metall.

Des de principis del segle XX, la sardana va adquirir una alta dimensió musical i es va anar i es va anar estenen per tot Catalunya fins a convertir-se en la dansa més representativa del nostre País.

El principal protagonista d’aquesta evolució de la sardana i de la cobla fou el músic Pep Ventura (Alcalà la Real.Jaen 1818-Figueres 1875), el qual pot considerar-se històricament el creador de la cobla moderna i punt de partida de la sardana actual. Pep Ventura va importar la tenora cap a terres empordaneses a finals del s.XIX i va fixar els 12 instruments de la cobla que s’han mantingut fins a l’actualitat: vent-fusta (flabiol, tamborí, tibles, tenores), vent-metall (trompetes, trombons) i contrabaix, establint una sonoritat més

orquestral i apta per a la sardana moderna.

Les sardanes sovint recollien melodies populars, melodies d'operes i sarsueles.

El compositor espanyol Tomàs Breton (1859-1923), nascut a Salamanca, va compondre una obra anomenada Garín o l'Eremita de Montserrat que es va estrenar al Liceu, que incorporava una sardana que va tenir gran èxit i es va popularitzar molt.



Durant el s.XX gràcies a l'impuls d'alguns polítics i altres personalitats del món cultural la sardana es consolida com a Dansa Nacional de Catalunya i s'espandeix a tot Catalunya. El període de 1920 a 1930 és el de l'expansió i efervescència de la sardana. Apareix la sardana de concert, la sardana coral (cor i cobla) i també la sardana cantada.

Algunes de les sardanes i compositors més destacats:

Per tu ploro - Pep Ventura. Alcalà la Real. Jaen 1818-Figueres 1875
El foc de Castelló - Antoni Agramont. Castelló d'Empúries 1858-1906
La Santa Espina - Enric Morera. Barcelona. 1865-1942
Bona festa - Josep Vicens. L'Escala 1870-1956
La pubilla empordanesa - Josep Serra. Perelada 1874 - Barcelona 1939
Juny - Juli Garreta. Sant Feliu de Guixols 1875-1925
Maria de les trenes - Josep Saderra. Sant Feliu de Pallarols 1883-1970
Llevantina - Vicenç Bou. Torruella de Montgrí 1886-1962
Sol ixent - Eduard Toldrà. Vilanova i la Geltrú 1895-1962
Tossa bonica - Francesc Mas Ros. Caldes de Malavella 1901-1985
L'aplec de tardor - Conrad Saló. Granollers 1906 - La Bisbal 1981
Remembrança - Joaquim Serra. Perelada 1907-Barcelona 1957
Somni - Manuel Saderra Puigferrer. Tortellà 1908 - Banyoles 2000
Girona 1808 - Ricard Viladesau. Calonge 1918 - Barcelona 2006

Introducció als instruments de la cobla

FLABIOL i TAMBORI

El flabiol és un instrument de la família de les flautes dolces o de bec que es toca amb una sola mà: l'esquerra. El mateix interpret, anomenat flabiolaire, s'encarrega de tocar simultàniament el tamborí, amb la mà dreta.

Aquests instruments són els més arcaics dels que integren la cobla. La imatge del flabiolaire ens proporciona un retrat vivent dels antics joglars o músics medievals. La funció més característica del flabiol és la de tocar l'«entrada» i el «contrapunt» de les sardanes, però ben entès que no s'acaben aquí les possibilitats d'aquest instrument. Els compositors enginyosos l'utilitzen en passatges descriptius d'ambientació pastorel·la i també per adornar les melodies de la tenora i el tible.

Existeix un ampli repertori de sardanes on el flabiol és el protagonista: s'anomenen «sardanes obligades de flabiol».



TIBLE

El tible és un instrument de fusta, amb embocadura de doble canya, que pertany a la família de les xeremies. En realitat el nom propi és xeremia tible. La xeremia és un instrument que es tocava arreu d'Europa fins al s. XVII. Des de llavors ha sofert una evolució isolada a Catalunya, que ha donat com a resultat els instruments que avui coneixem amb el nom de «tible» i «tenora». Antigament aquest instrument consistia en un tub de fusta amb forats que es tapaven amb els dits. Era un instrument molt semblant a la gralla. En el s. XIX se li afegiren unes claus (palanques metàl·liques) per tal que pogués fer més notes i executar-les amb més facilitat.

El tible primer és la veu aguda de la cobla, o sia la «soprano» o «prima». A vegades té un paper de solista en el qual pot expressar molt bé motius joiosos i també de caràcter seriós i tendre.

El tible, amb la seva veu d'espinguet, dona un to molt brillant i molt característic a la sonoritat general de la cobla en els «tutis», o sia, quan toquen tots els instruments de la cobla.

TENORA

Podríem dir que la tenora és el germà gran del tible; per tant el seu veritable nom és el de «xeremia tenor».

Les xeremies catalanes de fa 200 i 300 anys eren de tanany més curt que el de la tenora actual, construïdes enterament de fusta. A mitjan segle XIX, un constructor d'instruments de Perpinyà va dissenyar

el model actual de la tenora, amb la campana metàl·lica i un sistema de claus per facilitar l'execució de les notes.

Segons paraules del mestre Joaquim Serra, «el tenor és, dins la cobla, l'instrument solista per excel·lència. Els matissos de jolís, de dolor i de passió, són expressats per ell d'una manera sorprenent. Cada registre del tenor té la seva característica d'expressió. El registre greu, sever i solennitat. El registre mig, dolç i expressiu i el registre agut, apassionat i punyent».



TROMPETA

La trompeta és un instrument de metall dels més antics que es coneixen, i així com els instruments anteriorment anomenats es toquen només a Catalunya, la trompeta és un instrument conegut universalment i que s'utilitza en els àmbits més diversos de la música: orquestres simfòniques, orquestres de jazz, bandes, cobles, etc. Antigament la trompeta consistia en un llarg tub de metall tot recte, que no podia sonar sinó unes quantes notes que es conseguïen per la major o menor pressió dels llavis del trompetista. Posteriorment, perquè resultés més còmode de tocar, el van cargar sobre si mateix, i a principis del s. XIX es va idear un sistema de vàlvules o pistons que serveixen per unir entre elles les diferents seccions de tub i així poder executar totes les notes de l'escala musical.

La sonoritat noble i serena de la trompeta bé és prou coneguda per tothom. Encara que dins la cobla no té un paper d'autèntic solista, sí que pren un veritable protagonisme en passatges de caràcter bèl·lic o triomfal.

Podem observar que algunes vegades el trompetista tapa el pavelló de l'instrument amb una mena d'embut anomenat «sordina». Amb això s'aconsegueix que l'instrument prengui un so «esquerdat» i burlesc, també molt apropiat per a efectes d'eco. Algunes cobles porten tres trompetes.

TROMBÓ

El trombó podríem definir-lo com una trompeta llarga, és a dir, com si fos el germà gran de les trompetes. Existien dues classes de trombó: el de vares (utilitzat en les orquestres simfòniques i en el jazz) i el de pistons que és el que s'utilitza en la cobla.

Encara que la seva missió més característica és la de reforçar els acompanyaments i per això sovint passa desapercebut, els compositors hàbils saben utilitzar-ne tots els recursos: per a contraccants, per complementar l'efecte de les trompetes en passatges èpics o triomfals, per reforçar els fiscorns, i també amb caràcter solista en alguna ocasió.

També pot utilitzar-se amb sordina, encara que es fa molt rarament. Actualment hi ha cobles que utilitzen el trombó de vares.

FISCORN

El fiscorn és un instrument de metall de l'anomenada família dels bugles. El seu so és similar al de la trompa.

Encara que el trombó i el fiscorn tinguin idèntica tessitura, són molt diferents quant a característiques sonores. El fiscorn té una sonoritat més dolça, més expressiva i per això al fiscorn primer se li confien moltes melodies i contraccants. També s'utilitza molt en diàleg amb la tenora i tanmateix resulta indispensable en l'acompanyament.

El fiscorn segon és l'instrument que té el paper més greu, o sia més baix dels instruments de vent de la cobla. Principalment l'identifiquem com a instrument característic del ritme típic de la sardana: «tot-són-pops». Moltes vegades serveix per reforçar el contrabaix en els acompanyaments. La veu del contrabaix, encara que més greu, resulta feble i per això cal reforçar-la, sobretot en els «tutis», amb la del segon fiscorn que és més potent.

En algunes ocasions, el registre greu dels fiscorns s'ha utilitzat per suggerir efectes àtrics o misteriosos.



CONTRABAIX

El contrabaix és l'únic instrument de corda de la cobla. Pot tenir 3, 4 o 5 cordes. Els contrabaixos de cobla solen ésser de tres cordes.

El contrabaix a la cobla té una doble funció harmònica i rítmica. Observareu que el contrabaixista a vegades toca fregant l'arc sobre les cordes i altres vegades toca pessigant-les, que és allò que tècnicament s'anomena «pizzicato». Tocant amb l'arc el so és més profund, en tant que el pizzicato no pot emprar-se sinó per a notes curtes: l'efecte en aquest cas és molt percussor i per tant molt més rítmic.

